

## Juhani Aho, kapinallisesta kansalliskirjailijaksi

### LAPSUUS JA NUORUUS

Juhani Aho, alkuperäiseltä nimeltään Johannes Brofeldt, syntyi Väärnin pappilassa Lapinlahdella. Vuosi oli 1861. Hänen isänsä, Henrik Gustaf Theodor Brofeldt, oli Väärnin apupappi. Äiti, Karolina Fredrika Emelie, oli omaa sukuaan Oulun Snellmanneja.

Elettiin rauhallisia aikoja. Suomen sodasta oli kulunut yli viisi vuosikymmentä. Oolannin sodan pommitukset olivat takana, ja teollistumisen aikakausi vyöryi Venäjän suureen valtakuntaan. Sen suuriruhtinaskuntana Suomi nautti ennenkokenemattomasta itsenäisyyden tunteesta. Autonomisen vapauden herättämä kansallismielisyys nosti päätään.

Ahon ollessa alle viisivuotias muutti perhe Mansikkaniemen pappilaan, Iisalmeen, jossa he asuivat kymmenen vuotta. Sinä aikana Suomen yli pyyhkäisivät suuret nälkävuodet.

Sitten, 11-vuotiaana, seurasi muutto Vieremän Kyrönneemeen. Alkoi koulutaival Kuopiossa.

Vuonna 1880 Aho valmistui ylioppilaaksi Kuopion Lyseosta, jonka jälkeen hän siirtyi opiskelemaan kirjallisuutta ja historiaa Helsingin yliopistoon.

### KIRJAILIJAKSI

Kirjoittajan kutsumus oli Aholla erityisen vahva. Hän kunnostautui sanomalehtimiehenä, kirjoitti pari julkista tunnustusta saanutta novellia, *Kun isä lampun osti* ja *Muudan markkinamies*, ja innostui sitten, vuonna 1884, kokoamaan omakohtaisiin kokemuksiin pohjautuvaa pienoisromania, *Rautatietä*.

Kirja sai suojean vastaanoton, vaikkakaan tavoittelemaansa kirjallisuuspalkintoa Aho ei voittanut. Ura kirjailijana pääsi kuitenkin hyvään vauhtiin.

Aho kuului olennaisena osana Minna Canthin ja Järnefeltien seurapiireihin ja sai heiltä tukea kirjallisiin pyrintöihinsä. Hän oli hyvin ihastunut ystäviensä Kasper ja Eero Järnefeltin äitiin, Elisabetiin, sekä heidän sisarensa, Ainoon. Elisabet tutustutti Ahon venäläisiin kirjallisuuden mestareihin. Ahon ja Elisabetin suhde säilyikin läheisenä loppuun saakka.

### KURITON KAPINALLINEN

Voimakastakin kritiikkiä ja paheksuntaa herättivät Ahon romaanit *Helsinkiin* (1889) ja *Yksin* (1890). Edellinen kertoo nuoren miehen matkasta pääkaupunkiin opiskelemaan. Tarina päättyy ryöppäjäisiin. *Yksin*-romaanin on kirjoitettu Pariisissa ensimmäisen valtiollisen kirjailija-apurahan turvin. Tarinan kautta Aho purki pettymystään saatuaan rukkaset Aino Järnefeltiltä. Kirja päättyy jouluyön kuvaukseen pariisilaisen prostituoidun seurassa. Kirja herätti laajan keskustelun apurahan tarkoituksesta ja kirjoittamisen ja kustantamisen moraalista vastuusta. Kirjaa suositeltiinkin luettavaksi vain tietyille sivuille saakka sen siveettömän lopun takia.

### LASTUNVUOLIJAKSI RAKASTUU VENNYYN

Seuraavana vuonna 1891 Aho sai helpotusta sydänsuruihinsa. Vietettiin Kuopion laulujuhlia. Aho rakastui Venny Soldaniin. Rakastavaiset nauttivat laivamatkoista Kallavedellä, Muuruvedellä ja Lapinlahden Onkivedellä saakka. He viettivät paljon aikaa Minna Canthin ja Järnefeltien seurassa. Aino Järnefeltin sydämen oli valloittanut Jean Sibelius, joka *Yksin*-romaanin luettuaan rasvaili jo

asettaan ja tuumi haastaa Ahon kaksintaisteluun. Herrojen välit lientyivät ajan oloon.

Vuoden 1891 huhtikuussa Aho julkaisi ensimmäisen lastukokoelmansa. Lyhyet, usein yhteiskunnallisesti kantaaottavat ja hyvinkin taiteelliset novellit olivat Ahon ominta alaa. Niissä hän oli sanankäytön lyömätön mestari.

Juhani ja Venny avioituivat kiireellä, ja kiireen syyksi on epäilty mustasukkaisuutta, jota Venny tunsu nuorempaa ja kauniimpaa siskoaan, Tillyä, kohtaan. Mustasukkaisuus osoittautui aikanaan aiheelliseksi.

## HAUSJÄRVI

Juhanin ja Vennyn ensimmäinen kiinteä koti oli Hausjärvellä. Siellä Aho painiskeli suurromaanin, *Panun*, parissa. Siellä syntyi myös esikoispoika, Heikki. Taidemaalarina kunnostautunut Venny työskenteli ulkomailla. Tilly asui lankonsa luona pitämässä huolta pikku Heikistä. Ahosta ja Tillystä tuli rakastavaiset. Palattuaan Venny arvasi asioiden oikean laidan. Aho "pakeni" Pariisiin. Venny oli kuitenkin kovin kiintynyt sisarensa, eikä hylännyt tätä. Hän salasi ja nieli kolmiodraaman nostattamat tunteensa. Vähän ennen kuolemaansa Venny poltti miehensä ja siskonsa kirjeenvaihdon.

## TUUSULA

Muutto Tuusulaan tapahtui vuonna 1897. Tuusulanjärven rantamille kehittyi nopeasti tiivis taiteilijayhteisö. Siellä asoivat Haloset, Sibeliukset ja Järnefeltit. Vennyn toinen poika, Antti, syntyi vuonna 1900. Tillyn ja Juhanin suhde jatkui yhä. Heidän poikansa, Nils Björn Soldan, syntyi epäilysten häivyttämiseksi ulkomailla vuonna 1902, samaan aikaan kun rautatie Lapinlahdelle valmistui .

Tillyn ja Juhanin intiimit välit salattiin kaikkein läheisimmiltä ystäviltäkin. Asian oikea laita tuli ilmi vasta vuonna 1951 Antti J. Ahon kirjoittamassa kirjassa, *Juhani Aho: Elämä ja teokset*.

Vuodet 1903 ja 1904 Aho vietti perheineen vapaaehtoisessa maanpaossa Itävallassa ja Italiassa.

Suomessa elettiin vaikeita aikoja. Maata haluttiin venäläistää. Kansallisuuspyrkimykset tukahdutettiin.

Aho virallisti nimensä suomenkieliseen asuun vuonna 1907. Hän olikin aina tahtonut olla nimenomaan suomenkielinen kirjailija, suomen kielen kehittäjä ja puolestapuhuja.

## HELSINKI

Vuonna 1911 perhe muutti Tuusulasta Helsinkiin. Samana vuonna Aho täytti viisikymmentä ja romaani, *Juha*, julkaistiin.

## KALASTAJA

Aho oli intohimoinen kalastaja. Hän vietti lukuisia kesiään rakkaalla Viitasaaren Huopanankoskella perhostellen ja myös Suomenlahden saaristomökilään Tvärminnessä kalastellen. Saaristolaiskokeuksiaan Aho hyödynsi kirjassaan *Omatunto* (1914).

## MONESSA MUKANA

Alle kuusikymmenvuotiseksi jääneen elämänsä aikana ennätti Aho olla monessa mukana. Hän avusti lukuisia lehtiä, toimi Keski-suomalaisen päätoimittajana, oli mukana perustamassa Päivälehteä ja Helsingin Sanomia, veti Kansallisteatterin johtokuntaa, istui raamatunkäännöskomiteassa, tuki useita nousevia kirjailijajakykyjä ja paljon, paljon muuta.

## ASUNNOILLE AUTUAITTEN

Aho oli aktiivinen kirjoittaja kuolemaan johtaneeseen sairastumiseensa saakka. Viimeisimmäksi romaaniksi jäi ennennäkemättömän suosion saanut Muistatko-?, jonka myynti nousi nopeasti kymmeneen tuhansiin. Viimeisin lastukokoelma oli Lohilastuja ja kalakaskuja. Aho kuoli Helsingissä 8.8.1921. Hänet kuljetettiin junalla Iisalmeen haudattavaksi. Rakastetun, kansalliskirjailijan aseman saavuttaneen mestarin hautajaissaattuetta tultiin seuraamaan sankoin joukoin ympäri valtakunnan.

## TEOKSIA (poimintoja laajasta tuotannosta)

- *Rautatie* (WSOY, 1884)
- *Papin tytär* (WSOY, 1885)
- *Helsinkiin* (WSOY, 1889)
- *Yksin* (WSOY, 1890)
- *Lastuja: kertomuksia ja kuvauksia* (WSOY, 1891)
- *Papin rouva* (WSOY, 1893)
- *Panu* (WSOY, 1897)

Tässä välissä syntyi erimielisyyksiä kustantajan, Werner Söderströmin, kanssa *Yksin*-kirjan uusintapainoksesta. Aho siirsi romaanien kustantamisen Otavalle.

- *Kevät ja takatalvi* (Otava, 1906)
- *Juha* (Otava, 1911)
- *Omatunto* (Otava, 1914)
- *Rauhan erakko* (Otava, 1916)

Aho kilpailutti kootut teoksensa. Oikeudet menivät Werner Söderströmille.

- *Muistatko-?: kukkia keväiseltä niityltä* (WSOY, 1920)
- *Lohilastuja ja kalakaskuja* (WSOY, 1921)

## SUOMENNOKSIA

- Z. Topelius: *Välskärin kertomuksia*
- Selma Lagerlöf: *Peukaloisen retket*

## AHO IHMISENÄ

Ihmisenä Aho oli lämminhenkinen, sovitteleva ja ymmärtäväinen. Vaikka hän toisinaan tulistui ja uhkasi joskus jopa polttaa teoksiaan, tapahtui se pilke silmäkulmassa. Nuoruuden uudistusmielisyys ja kapinallisuus vaihtuivat sovinnollisempaan tyyliin. Ahon käsitys ihmisistä ei ollut koskaan mustavalkoinen. Hän näki ihmisolemuksen ohuen pintakerroksen läpi syvälle ihmismieleen ja ymmärsi sen monimuotoisuuden ja rikkauden.

## AHO-NIMI

Lopuksi. Mistä tulee kirjailijan nimi Aho? Ensimmäisiä kertoja nimimerkki vilahtelee kouluaikaan tehtyjen runojen yhteydessä. Todennäköisin vaihtoehto löytyy kielellisestä kansanperinteestä, erityisesti *Kantelettaresta* ja runosta *Metsän kuninkaalle*, joka päättyy näin:

“*Aja vilja vieremille, aukeimmille ahoille  
minun metsipäivinäni erän etsiaikoinani*”

Tätä runoa siteeraa eräs talonpoikaisrunoilijahahmo Ahon varhaisessa teoksessa, *Muudan markkinamies*. Ahon omaelämäkerrallisessa teoksessa, *Muistatko-?*, vanha aho muuttuu lapsen mielikuvituksessa Tapion (metsän kuninkaan) linnaksi. Tekstien yhteys on ilmeinen. Sana aho merkitsee metsittyvää, nuorta puuta kasvavaa kaskipeltoa. Kirjailija Maila Talviolle Aho kertoi, että hän otti nimimerkkinsä juuri tuon kantoisen kaskimaisen elämyksestä. Niin, voisiko luontoa rakastavalle kirjailijanerolle enää sopivampaa nimimerkkiä olla?